



Emina BERBIĆ KOLAR

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera
 Učiteljski fakultet u Osijeku
 Osijek, Hrvatska
ebkolar@net.hr

Marija MATIĆ

Osnovna škola „Ivan Goran Kovačić”
 Slavonski Brod, Hrvatska

USPOREDBA OTVORENOGA I ANALITIČKO-EKSPLIKATIVNOGA SUSTAVA U NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA

*A nyílt és analitikus rendszer összehasonlítása a
 horvát nyelv oktatásában*

*Poređenje otvorenog i analitičko-eksplikativnog
 sistema u nastavi hrvatskog jezika*

*Comparison of open and analytic-explicative system
 in Croatian language teaching*

Sažetak

U radu se govori o uspješnosti otvorenog i analitičko-eksplikativnog sustava u nastavi hrvatskoga jezika. Cilj je rada usporedba dvaju sustava te utvrđivanje njihove učinkovitosti u obradi i vrjednovanju. Rad prikazuje obradu jedne nastavne jedinice u dvama različitim sustavima. Istraživanje je provedeno u 7.a i 7.b razredu Osnovne škole „Ivan Goran Kovačić“ u Slavonskome Brodu. Odabrana je tema IMENIČKI DODATCI, a nastavna je jedinica glasila ATRIBUT. Učenici su na tom satu trebali prepoznati i definirati atribut izrečen pridjevom, zamjenicom i brojem, imenovati i definirati imenički atribut, te ga naučiti prikladno pisati. U 7. b razredu primijenjen je otvoreni sustav, a u 7.a analitičko-eksplikativni. I jednima i drugima sadržaj je bio zadan. Učenici 7. b razreda mogli su izabrati oblik rada, metode rada, kao i sredstva i pomagala koja su im bila dostupna te način objavljivanja rezultata. U uvodnome dijelu, tj. čitanju nastavne jedinice (čitanje s obilježavanjem) primijenjen je samostalni rad, kasnije rad u paru i skupini. Obrada i prikazivanje rezultata rada u ovome razredu odvijao se u dvosatu. U 7.a odjelu izmjenjivao se frontalni rad s individualnim, od metoda najviše je bio zastupljen heuristički razgovor. Obrada je trajala samo jedan sat. I u jednome i drugome razredu nakon obrade, provedena je anketa s istim pitanjima, a odnosila se na samoprocjenu aktivnosti u radu, zadovoljstvo načinom obrade i razumijevanje zadanog sadržaja. Na drugome satu vrednovano je usvojeno znanje. Analizom rezultata utvrđeno je da su učenici koji su sadržaj obrađivali u otvorenom sustavu bili bolji i uspješniji. Razlog takve spoznaje leži u činjenici da su ti učenici više puta i na različite načine aktivnog učenja i predstavljanja rezultata rada obradili

zadani sadržaj. Time je još jednom potvrđena znanstvena činjenica da je aktivnost učenika blisko povezana s kvalitetom usvojenog znanja.

Ključne riječi: otvoreni sustav, analitičko-eksplikativni, hrvatski jezik, učenička aktivnost, kvaliteta poučavanja.

Uvod

Didaktički sustavi određeni su svrhom i sadržajem nastavnoga predmeta. Neki didaktičari zovu ih još strategijama nastave koje su utemeljene na određenoj filozofiji odgoja i teorijama učenja i nastave kojima se žele postići određeni ciljevi učenja. Strategije se razlikuju prema osnovnim ulogama glavnih subjekata u nastavi, učenika i učitelja.

U didaktičkoj se literaturi navode tradicionalni i suvremeni nastavni sustavi. Tradicionalnim sustavima smatraju se: *predavačka nastava*, *katehetska i majeutička nastava*. (Matijević, M. Radovanović, D., 2011, 396). Od suvremenih nastavnih sustava navodi se *heurističku nastavu*, *egzemplaranu nastavu*, *programiranu nastavu*, *problemsku nastavu* i *mentorsku nastavu*. (Matijević, M. i Radovanović, D., 2011, 396).

U cjelokupnoj nastavi hrvatskoga jezika isticala su se dva sustava: *gramatičko-književni* i *integracijsko-korelacijski sustav* (Težak, 1996, 111). Gramatičko-književni sustav polazi od pretpostavke da se jezična kultura stječe učenjem gramatike i književnosti, a integracijsko-korelacijski koji se zasniva na povezivanju i usklađivanju sadržaja hrvatskoga jezika, likovne, glazbene kulture te stranoga jezika. Ovaj sustav teži povezivanju, sjedinjavanju programskih sadržaja na razini programskih cjelina. Integracijsko-korelacijski sustav moguć je i unutar samoga predmeta i to na razini predmetnoga područja i na razini programskih cjelina. Mogu se usklađivati, povezivati i sjedinjavati više od dviju sastavnica. (Težak, 1996)

U nastavi književnosti postoji više sustava: *dogmatsko-reproduktivni*, *reproduktivno-eksplikativni*, *interpretativno-analitički*, *problemsko-stvaralački*, *korelacijsko-integracijski*, *komunikacijski*, *otvoreni*, *multimedijski* i *timski sustav*. (Rosandić, 2005, 203)

U nastavi hrvatskoga jezika razvilo se više sustava: *dogmatsko-reproduktivni sustav*, *analitičko-eksplikativni*, *problemsko-stvaralački* i *lingvističko-komunikacijski sustav*. (Težak, 1996, 120) Metodički sustav temelji se na cjelovitoj primjeni odrednica sustava. On predstavlja cjelokupnu metodičku strategiju: cilj, izbor nastavnih metoda i metodičkih postupaka, organizacijske oblike nastave, nastavna sredstva, aktivnost učenika i nastavnika. Praksa je pokazala da se sustavi ne moraju dosljedno i isključivo primjenjivati. Često se isprepliću i izmjenjuju, a ako se to dogodi, tad nije riječ o sustavu nego o *pristupu* (Težak, 1996, 120). Metodički su pristupi i sustavi u komplementarnom odnosu, oni se dopunjuju i kombiniraju.

Cilj i metodologija istraživanja

Cilj je istraživanja usporediti uspješnost otvorenog i analitičko-eksplikativnog sustava u obradi i vrednovanju u nastavi hrvatskoga jezika. Odabrana je tema IMENIČKI DODATCI, a nastavna je jedinica glasila ATRIBUT. Istraživanje je provedeno u 7.a i 7.b razredu Osnovne škole „Ivan Goran Kovačić“ u Slavonskome Brodu. Nakon obrade nastavne jedinice učenici su procjenjivali svoje sudjelovanje i stečeno znanje, kao i način rada. Sljedeći je sat, bez dodatnoga vježbanja, provjereno usvojeno znanje.

Analitičko-eksplikativni i otvoreni metodički sustav

Analitičko-eksplikativni sustav učeniku daje aktivniju ulogu u proučavanju, analizi i zaključivanju jezičnih pojava, ali učitelj osmišljava i vodi cjelokupnu situaciju učenja: bira metode i oblike rada, nastavna sredstva. Učenika se potiče da samostalno izvodi zaključke i pravila.

Otvoreni sustav napušta tradicionalnu organizaciju nastave. Temelji se na ponudi sadržaja i metoda za samostalno učenje i istraživanje. Sadržaj može ponuditi učitelj ili učenici. S obzirom na cilj koji se želi postići biraju se metode i oblici rada.

Otvoreni metodički sustav sastoji se od četiriju dijelova: *didaktička ponuda, istraživački rad, objavljivanje rezultata i novi zadatci*. (Rosandić, 2005) Didaktičku ponudu čine sadržaj, izvori, sredstva i pomagala, metode i oblici rada. Istraživački rad može biti pojedinačni, rad u paru i skupini. Objavljivanje rezultata provodi se različitim komunikacijskim oblicima, te oblicima usmenoga i pismenoga izražavanja. Sat može završiti zadavanjem novih stvaralačkih i istraživačkih zadataka. (Rosandić, 2005)

Provedba i usporedba dvaju sustava u nastavi

U obradi atributa u 7.a odjelu primijenjen je analitičko-eksplikativni pristup. Obrada je trajala jedan školski sat. Od učenika se zahtijevala aktivnost, uključivalo ih se u rad i poticalo na izvođenje pravila i zaključaka. Od oblika rada zastupljen je bio čelni rad, samostalni rad i rad u paru. Od nastavnih metoda zastupljen je bio heuristički razgovor, čitanje i rad na tekstu te usmeno izlaganje.

Tijek sata u analitičko-eksplikativnome pristupu:

1. Motivacija – učenici su u obliku asocijativnog sunca dopunjavali imenice.
 2. Najava sadržaja i cilja rada
 3. Čitanje i kratka interpretacija polaznoga teksta
 4. Obrada – učenici su na odabranim primjerima trebali samostalno zapaziti:
 - a. atribut, pridjevni atribut i slaganje atributa s imenicom u rodu broju i padežu
 - b. otkrivanje imeničnoga atributa i prijedložnoga atributa
 - c. uočavanje atributnoga skupa
 5. Sinteza – uopćavanje stečenih spoznaja
 - a. razgovor
 - b. crtanje umne mape
-

Učiteljica je vodila cijeli proces učenja birajući primjere, dajući informacije, postavljajući pitanja, osmišljavajući učeničke aktivnosti. U ovoj nastavnoj situaciji učiteljica je organizator i voditelj procesa učenja.

Tijek sata u otvorenome pristupu:

U 7. b razredu primijenjen je otvoreni pristup u obradi atributa. Učenici su mogli izabrati izvor, oblik, metode, sredstva i pomagala te način objavljivanja rezultata učenja. Kao izvor ponuđeni su udžbenik, radna bilježnica, različiti gramatički priručnici i internet. Zadatak im je bio prepoznati i definirati pridjevni i imenički atribut, atributni skup te osmisliti način objavljivanja rezultata istraživanja i predstavili ih jedni drugima.

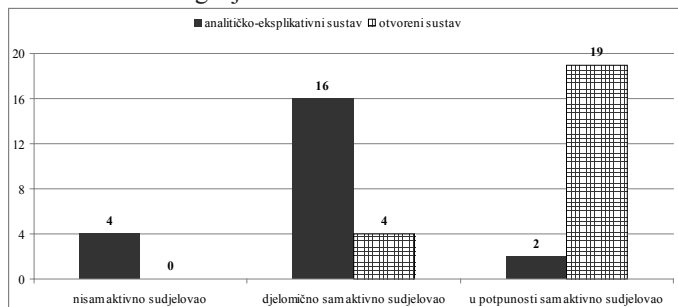
Učiteljica im je ponudila i pripremila različita nastavna sredstava (grafoskop, računalo) i pomagala (flomastere, papire u boji...) Ona je u cijelome procesu pratila učenike, poticala ih i hrabrila, davala kvalitetne povratne informacije.

Istraživački rad sastojao se od pronalaženja informacija o atributu u različitim izvorima. Razred se podijelio u četiri skupine i jedan par. Neki su učenici primijenili metodu čitanja s obilježavanjem, drugi su pisali bilješke, sažimali informacije. U parovima ili skupinama raspravljali su i jedni druge poučavali o atributu. U predstavljanju rezultata pokazali su veliku kreativnost jer su istraživački rad uobličili u zanimljiv plakat, umnu mapu, dramski prikaz, igru asocijacija i puzzle. Svaka je skupina predstavila svoje rezultate rada. Svi su ispunili zadatak u roku, a cijeli je proces odrađen u dvosat.

Rezultat rada

Nakon završenoga sata učenici obaju razreda ispunili su anketu u kojoj su procjenjivali svoju aktivnost, zadovoljstvo načinom rada i stupanj razumijevanja sadržaja. Mogli su i dodati što im se posebno sviđelo ili što im se nije sviđelo. Ukupno je anketirano 55 učenika sedmih razreda.

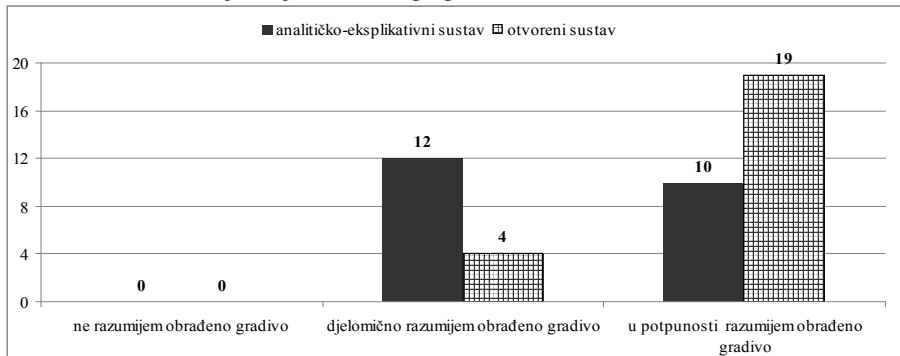
Grafikon 1. Aktivnost i zalaganje u radu.



Analizom odgovora vidljivo je da su učenici koji su radili u otvorenom pristupu većinom bili aktivniji i u potpunosti su sudjelovali u obradi sadržaja. Ovi podatci nisu iznenađujući jer je njihov zadatak tražio veću angažiranost.

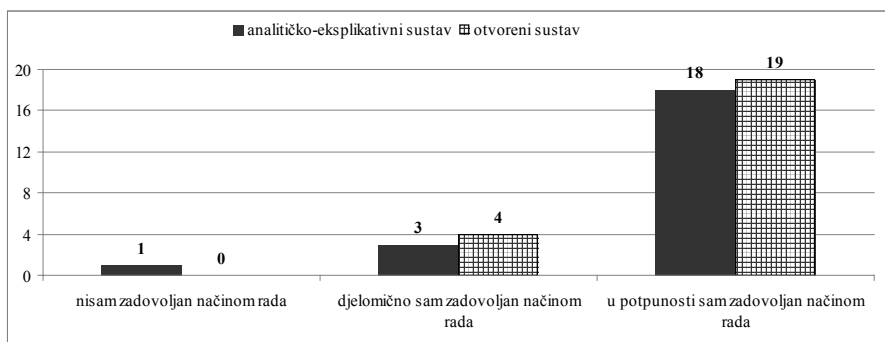
U analitičko-eksplikativnome većina je procijenila svoje sudjelovanje i aktivnost kao djelomičnu, samo su se neki učenici isticali i to grafikon jasno pokazuje.

Grafikon 2. Razumijevanje obrađenoga gradiva



Uspoređujući rezultate vezane za razumijevanje gradiva, zaključujemo da je veći broj učenika koji su radili u otvorenom pristupu razumjelo gradivo. Njih 19 (83%) izjasnilo se da u potpunosti razumije sadržaj, dok je u analitičko-eksplikativnom pristupu njih samo 10 (45%). Razmišljajući što je uzrok ovoj očiglednoj razlici, ne možemo da se ne pozovemo na već dobro poznatu i znanstveno utvrđenu činjenicu da je kvaliteta znanja usko povezana s aktivnošću učenika. Odnosno što je učenik aktivniji, to je i njegovo znanje veće. Zanimljivo je da ni u jednome razredu nije bilo učenika koji su napisali da ne razumiju gradivo.

Grafikon 3. Način rada



U procjeni zadovoljstva načinom rada nema velike razlike, većina je izjavila da im sviđa ovakav način rada. Procjene su im podjednake. Nekoliko je učenika koji su radili u otvorenom pristupu napisalo da su djelomično zadovoljni radom sebe i svoje skupine jer nisu svi jednako podupirali jedni druge u radu ili se unutar skupine isticao jedan ili više članova.

U pitanju što im se posebno sviđjelo ili im se nije sviđjelo učenici koji su radili u analitičko-eksplikativnom pristupu odgovorili su:

Nije mi se sviđjelo

- samo su se neki javljali, nismo svi bili aktivni
- nisam se baš puno javljala, samo sam sjedila i slušala
- samo sam s ploče prepisivao, nije mi se radilo
- trebala sam se više javljati
- nastavnica me prozove kad nešto ne znam, a kad znam, ne proziva me
- često mi neka glupa misao odvraća pozornost

Sviđjelo mi se

- pokušala nas je što više uključiti u rad
- nastavnica je objasnila sve kratko i jasno
- objasnila je jako dobro, sve sam shvatio i zapamtio o atributu
- mogla sam pitati ako mi nešto nije bilo jasno
- na kraju smo sve ponovili i puno sam zapamtila
- svi smo sudjelovali u radu, sat mi je brzo prošao
- gradivo nije teško
- sviđjeli su mi se primjeri na kojima smo obrađivali
- učiteljica je stalno razgovarala s nama

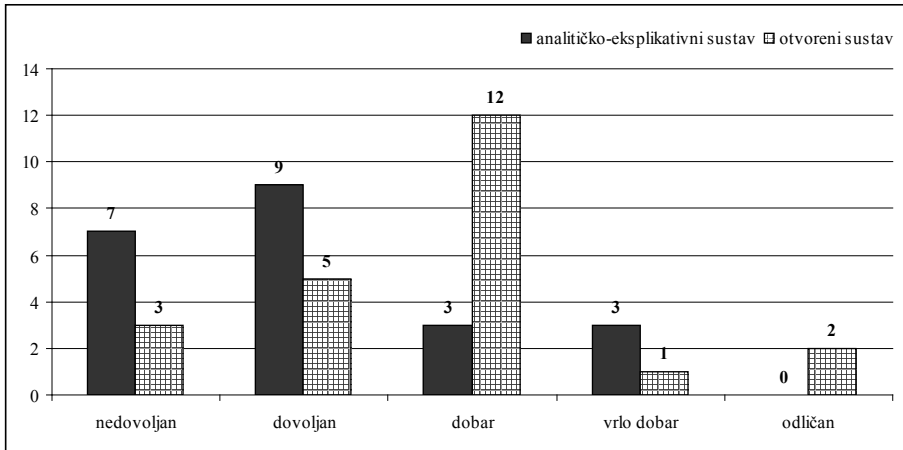
Učenici koji su radili otvorenom pristupu ističu samo što im se sviđjelo, ni na jednome listiću nije bio negativan komentar.

Sviđjelo mi se

- volim raditi u skupini, lakše i brže učim
- dobro smo se slagali i brzo smo napravili zadano
- nikada mi brže nisu prošla ova dva sata
- ne radimo ovo često i sviđa mi se
- bili smo veseli dok smo radili, svi smo sudjelovali
- način rada mi je odličan, voljela bih imati više takvih sati
- sve mi je bilo zabavno, poučno i korisno

Sljedeći je sat, bez dodatne vježbe, provjereno naučeno gradivo. Zanimalo nas je koliko su učenici doista naučili o atributu. Postavljena su im tri pitanja: u prvome su pitanju trebali podcrtati atribute i napisati čime su izrečeni, drugi se zadatak odnosio na dopunjavanje pravila (definicija) o atributu, a u trećem su zadatku trebali podcrtati atributni skup.

Grafikon 4. Uspjeh



Učenici koji su radili u otvorenome pristupu bili su uspješniji, bolje su naučili tu nastavnu jedinicu. Zanimljivo je da, iako su se svi učenici izjasnili da razumiju gradivo o atributu, provjerom to nije bilo potvrđeno jer je bilo negativnih ocjena u oba razreda. Ipak, bolje su rezultate ostvarili učenici koji su radili u otvorenom pristupu. Zašto je to tako? Razlog takve spoznaje leži u činjenici da su ti učenici više puta i na različite načine aktivnog učenja i predstavljanja rezultata rada obradili zadani sadržaj. Time je još jednom potvrđena znanstvena činjenica da je aktivnost učenika blisko povezana s kvalitetom usvojenog znanja.

Zaključak

Ovo je istraživanje pokazalo da je otvoreni pristup u nastavi jezika uspješniji od analitičko-eksplicativnog pristupa iz nekoliko razloga:

- ako su učenici aktivni i u potpunosti angažirani, mogu naučiti bolje i više
- otvoreni metodički sustav doprinosi zanimljivijim i drukčijim satovima hrvatskoga jezika
- trebalo bi češće u nastavi primjenjivati istraživanje, rješavanje problema...
- osim samog sadržaja/gradiva učenici istovremeno svladavaju tehnike samostalnog učenja, traženja i vrednovanja informacija, i različite oblike korištenja i predstavljanja znanja
- različiti oblici predstavljanja znanja zahtijevaju od učenika da odmah upotrijebi naučeno na nov način, što je svojevrsni oblik produktivnog ponavljanja
- veća samostalnost doprinosi razvoju samopouzdanja
- otvoreni sustav zahtjeva puno više vremena za što rezultira i boljim znanjem, ali i implicira promjene u programu, odnosno njegovo smanjenje.

U praksi otvoreni se sustav često primjenjuje u nastavi književnosti, a ovo nam je istraživanje potvrdilo njegovu primjenjivost i u nastavi jezika. Pokazalo se da bi ovakav pristup učenju jezika mogao više privoljeti učenike na učenje i shvaćanje važnosti materinjeg jezika.

Summary

This paper deals with success of the open and analytic-explicative systems in Croatian language teaching. The aim of the paper is to compare traditional and modern systems, as well as to establish their efficiency in processing of new curriculum contents and evaluation. The paper presents one teaching unit in two different systems. The research was conducted in two grades, 7a and 7b in "Ivan Goran Kovačić" Elementary School in Slavonski Brod. The chosen topic was NOUN COMPLEMENTS, and the teaching unit's title was ATTRIBUTE. The students were asked to recognize and define attributes expressed by an adjective, pronoun and number, to name and define the noun attribute and to learn to write it in the appropriate way. Open system was applied in the grade 7b, and analytic-explicative in the grade 7a. The teacher assigned the task to both groups of students. Students in the 7b grade were able to choose the form and working method, teaching material and aids available, as well as the method of presentation of results. In the introductory part, i.e. reading part of the teaching unit (reading with marking) they worked individually, later in pairs and in groups. Work on the topic and presentation of results took place during two lessons. In the 7a grade frontal and individual work were exchanging, and heuristic method of speech was applied most of the time. The working process took place during only one lesson. A survey with the same number of questions was conducted after the lessons in both classes, and it included questions such as classroom activity, processing methods, understanding of the contents and personal impressions. In the second lesson students were tested in order to see how much of the contents they have understood. Upon analysis of the results it was established that the students who worked on the topic in the open system were better and more succesful. The reason for that lies in the fact that these students processed the assigned task in several different ways of active learning and presentation of results. This once again confirms the scientific fact that students' activity is closely connected to the quality of acquired knowledge.

Keywords: open system, analytic-explicative, Croatian language, student's activity, quality of Teaching

Literatura

- Benjak, Mirjana (2011): *Otvoreni metodički sustav u nastavi književnosti* (PDF dokument) Preuzeto 5. prosinca. URL: <http://www.centerslo.net/files/file/simpozij/sim25/Benjak.pdf> (2012.10.03.)
- Bognar, L. i Matijević, M. (2005): *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga
- Jensen, E. (2003): *Super nastava*. Zagreb: Educa
- Matijević, M. i Radovanović, D. (2011): *Nastava usmjerena na učenika*. Zagreb: Školske novine
- Mijatović, A. (ed.) (1999): *Osnove suvremene pedagogije*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor
- Rosandić, D. (2005): *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga
- Težak, S. (1996): *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga